Sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn

Introduktion

Alle børn i Danmark skal have de bedste betingelser for en god start på livet. Også når det gælder deres sproglige kompetencer. Det er en af hovedtankerne bag lovkravet om at alle tosprogede småbørn der endnu ikke er startet i skole, skal igennem et obligatorisk sprogstimulerende forløb hvis en fagperson vurderer at de har behov for det.

EVA har i en evaluering, der er rekvireret af Integrationsministeriet, Undervisningsministeriet og Velfærdsministeriet, undersøgt hvordan kommunerne organiserer og gennemfører de sprogstimulerende tilbud til de tosprogede småbørn ifølge folkeskolelovens § 4a. Evalueringen følger op på en evaluering fra 2002 med samme tema. Dermed giver evalueringen både et indblik i udviklingen siden 2002 og et selvstændigt statusbillede af sprogstimuleringsindsatsen anno 2008.

Det går den rigtige vej

I dag er det næsten alle landets kommuner der har sprogstimuleringstilbud til de 3-5-årige børn der har behov for at udvikle deres danske sprog. Til sammenligning var der 20 % af kommunerne der endnu ingen tilbud havde i 2002. Selve sprogstimuleringen fungerer også bedre i dag end den gjorde for fem år siden. Det vurderer de pædagogiske konsulenter som til hverdag følger indsatsen nøje.

Konsulenterne peger på at der er mange forhold omkring sprogstimuleringen der er blevet bedre: 48 % mener fx at børnene og forældrene er mere motiverede i de pædagogiske sprogstimulerende aktiviteter end de var i 2002. 73 % mener at de metoder og materialer der anvendes i sprogstimulering, har fået et kvalitetsmæssigt nøk opad. Næsten halvdelen af alle konsulenterne mener også at det næste led, nemlig indskolingen for de tosprogede småbørn, i høj grad fungerer bedre i dag end for fem år siden – og resten mener at den i nogen grad er blevet bedre.

Der er dog stadig vigtige udfordringer at tage fat på – udfordringer som dette hæfte stiller skarpt på.

Læs om

Sprogstimulering i praksis · side 4
Samarbejde med forældrene · side 8
Personalets faglige kvalifikationer · side 12

Så mange børn får sprogstimulering

Inspiration til kommunerne

Hæftet her præsenterer de vigtigste pointer fra evalueringen og en række gode råd til hvordan de kommunale forvaltninger kan være med til at skabe gode rammer om en frugtbar indsats for at sprogstimulere de tosprogede småbørn.

Hæftet er delt op i tre temaer: sprogstimulering i praksis, samarbejde med forældrene og personalets faglige kvalifikationer. Det første tema indeholder pointer om de praktiske forhold omkring sprogstimuleringsindsatsen, og de næste to zoomer ind på hvad de der er involverede i sprogstimuleringen til hverdag, udpeger som de største udfordringer i dag.

I dag er der i alt 11.373 tosprogede børn i alderen 3-5 år der får sprogstimulering, hvilket svarer til 57 % af alle tosprogede småbørn i Danmark. I 2002 var det 46 %. Det samlede antal 3-5-årige tosprogede børn i Danmark er kun steget lidt i perioden.

Alle kommuner i evalueringen der har tosprogede børn, har sprogstimuleringstilbud.16 kommuner har dog ingen tilbud til børn der ikke går i daginstitution, selvom de skal have det efter lovens § 4a, stk. 3. I syv kommuner er det heller ikke muligt for alle børn med behov at deltage i sprogstimulering i deres daginstitution (stk. 4), fx fordi de bor langt fra de institutioner der tilbyder det.

Det er meget forskelligt fra kommune til kommune hvor mange af de tosprogede børn der får sprogstimulering. 17 kommuner giver fx støtte til alle tosprogede børn, mens syv kommuner giver støtte til 1-24 %. Resten fordeler sig ret jævnt derimellem.

Sprogstimulering i praksis

Det er kommunernes ansvar at organisere rammerne for de sprogstimulerende tilbud til de tosprogede småbørn. Kommunen skal fx informere forældrene om det særlige tilbud og om hvorfor det er så vigtigt at barnets sprog stimuleres. Sprogstimuleringen er ikke decideret undervisning, men pædagogiske aktiviteter som en pædagogisk fagperson står for, enten i barnets daginstitution eller i særlige forløb på mindst 15 timer om ugen hvis barnet ikke går i institution.

Kommunerne organiserer sprogstimuleringen på vidt forskellige måder, og de meget forskellige administrative rammer hænger ofte sammen med kommunernes demografiske forhold. Store landkommuner med få tosprogede har fx helt andre vilkår end tætbeboede bykommuner med mange tosprogede børn.

I 2005 udgav Undervisningsministeriet en vejledning om obligatorisk sprogstimulering af tosprogede småbørn som et inspirationsmateriale til alle praktikere der i det daglige arbejder med sprogstimulering.

I dette tema ser vi nærmere på forskellige vigtige aspekter ved kommunernes arbejde med sprogstimulering, fx styringsredskaber, bevillinger og visiteringer.

Kommunale styringsredskaber giver oplevelse af bedre indskoling

Flere og flere kommuner arbejder med styringsredskaber der skal hjælpe dem med at sikre at indsatsen på sprogstimuleringsområdet er gennemtænkt og målrettet. I 2002 havde mellem hver fjerde og femte kommune systematiske procedurer, og i dag arbejder 54 % af kommunerne med handle-

planer på området. 64 % sørger for at det er de samme sprogscreeningsmaterialer der anvendes overalt i kommunen, og lige så mange vælger løbende at evaluere kommunens egen indsats. 49 % har nedskrevet konkrete målsætninger for hvad de vil med sprogstimuleringsindsatsen, og bruger dem som rettesnor.

Det er også en god idé med handleplaner, viser evalueringen. For i de kommuner der udarbejder handleplaner, er der større sandsynlighed for at de pædagogiske konsulenter oplever at indskolingen for de tosprogede er blevet bedre – sammenlignet med de kommuner der ikke har handleplaner.

Succeskriterier og opfølgning

Et andet vigtigt styringsredskab er at have succeskriterier og følge op på dem. Det giver konkrete målepunkter i indsatsen og en mulighed for at se på virkningen af den. I 50 % af landets kommuner er succeskriteriet for sprogstimuleringsindsatsen at de tosprogede børn kan starte i skolen på lige fod med og med de samme sproglige forudsætninger som de etnisk danske elever. For nogle kommuner er det lig med succes når barnet får en god start på livet, altså et mere helhedsorienteret kriterium. For andre er kriteriet at indsatsen er målrettet og tilpasset det enkelte barn. I 18 % af kommunerne siger cheferne at de ikke kender til at kommunen har succeskriterier for sprogstimuleringsindsatsen, eller at kriterierne endnu ikke er blevet formuleret.

Når det kommer til at følge op på succeskriterierne og virkningen af sprogstimuleringsindsatsen, er det almindeligt at det sker gennem konsulenternes og chefernes tætte og personlige kontakt til dem der foretager sprogstimuleringen.

Men kun i få kommuner er dette en viden der fastholdes – fx ved at den skrives ned eller bliver gjort synlig gennem fx statistikker eller systematiske evalueringer.

Visitering til sprogstimulering

Kommunerne står over for to udfordringer før sprogstimuleringen kan sættes i værk: at finde børnene og sørge for at de får en sagkyndig vurdering af deres sproglige niveau.

Lovgivningen på området har ikke regler for hvordan kommunerne skal gøre dét. Men Undervisningsministeriets vejledning fra 2005 giver via konkrete eksempler inspiration til fx hvad en sagkyndig vurdering bør indeholde. Der er da også store forskelle på hvordan kommunerne finder børnene og vurderer deres sprog.

Noget af det sværeste for kommunerne er at opspore de børn der ikke går i daginstitution. 11 % af kommunerne i undersøgelsen gør ikke noget aktivt for at finde frem til børnene uden for institution. Derfor er det muligt at der findes tosprogede småbørn som ikke får sprogstimulering fordi forvaltningerne ikke ved at de findes.

Når kommunerne skal afgøre om et barn skal have sprogstimulering, sker det i ca. halvdelen af kommunerne ved at en tosprogs- eller pædagogisk konsulent vurderer barnets sprog ved hjælp af et sprogvurderingsmateriale. I hver femte kommune sprogscreenes barnet af en pædagog via et materiale. I resten af kommunerne hviler vurderingen på et fagligt skøn som pædagogen eller konsulenten giver. I enkelte kommuner tilbydes alle børn sprogstimulering.

Hvor meget sprogstimulering får de tosprogede småbørn?

Det varierer fra kommune til kommune hvor mange timer sprogstimulering de tosprogede børn bliver bevilget. Når det handler om børn i daginstitution, altså stk. 4, bevilger lidt over halvdelen af kommunerne mellem 1-3,75 timer sprogstimulering til barnet om ugen. 10 % giver mindre, 35 % mere. Der er dog 18 af kommunerne der ikke har kunnet oplyse et timetal pr. barn.

Børn der ikke går i daginstitution, børn i stk. 3, skal ifølge loven have mindst 15 timer sprogstimulering om ugen. Det er dog ikke tilfældet i alle kommuner. I 12 kommuner påpeger konsulenter at børnene i stk. 3 kun får mellem en og otte timer. Men da de 12 kommuner har meget få børn i stk. 3, drejer det sig kun om ca. 20 % af disse børn på landsplan.

Sprogstimulering i hverdagen

Det er meget forskelligt hvordan kommunerne vælger at organisere de pædagogiske og sprogstimulerende aktiviteter med barnet – især når det kommer til børnene i stk. 4.

Her bruger nogle kommuner pædagoger der er ansat i børnehaven, til at sprogstimulere, mens andre har centralt ansatte sprogpædagoger der tager turen rundt til flere forskellige institutioner. Dette sker oftere i kommuner med få børn i sprogstimulering. 68 % af børnene bor i kommuner hvor det er personalet i daginstitutionen der sprogstimulerer. Sprogstimuleringen for børn der ikke går i institution, foregår ofte i lokaler i en børnehave.

Der er både fordele og ulemper ved at bruge henholdsvis personalet i daginstitutionen og "eksterne" sprogpædagoger. Personalet i børnehaven kan lettere integrere aktiviteterne i hverdagen, men det kan også være svært tage sig tid til sprogstimulering hvis fx sygdom gør at der mangler en voksen på stuen. Den eksterne sprogpædagog har tid og fokus med sig, men kommer lidt mere løsrevet udefra og har måske vanskeligt ved at rådgive og vejlede pædagogerne i barnets institution fordi forslagene og forventningerne ikke passer godt ind i institutionens hverdag.

TIP TIL KOMMUNEN

Klare procedurer og systematisk dataindsamling
Kommunerne er blevet bedre til at anvende styringsredskaber på sprogstimuleringsområdet siden 2002. Der er imidlertid stadig brug for at arbejde mere systematisk med klare procedurer for opsporing og visitering af børnene, ressourcestyring og evaluering af praksis. Det giver et bedre grundlag for at sikre at alle børn får den støtte de har behov for. Et vigtigt element er at kommunerne indsamler de data der kan give et reelt billede af hvilke resultater sprogstimuleringen har.

Samarbejde med forældrene

Et af de allervigtigste udgangspunkter for at skabe et godt fundament for de tosprogede småbørns sproglige udvikling er at barnets forældre er engagerede i og bakker op om sprogstimuleringen, og at de har tillid til pædagogen. Derfor er en god kontakt og et velfungerende samarbejde mellem forældrene og daginstitutionen også central for at indsatsen lykkes. Det mener 21 af de 50 pædagogiske konsulenter der har været med i evalueringen. De mener at det er en af de tre-fire vigtigste faktorer som kommunen eller dagsinstitutionen kan gøre noget ved. Som en pædagogisk konsulent siger: "Det lykkes når forældrene er med."

Evalueringen tyder på at det er gået fremad siden 2002. 48 % af de pædagogiske konsulenter synes at samarbejdet med forældrene er blevet bedre. Et godt forældresamarbejde har tilsyneladende også en positiv påvirkning for børnenes skolestart senere hen. For de pædagogiske konsulenter der mener at samarbejdet er blevet bedre siden 2002, mener i højere grad end de øvrige at indskolingen også er blevet bedre.

Kulturforskelle skaber udfordringer

De pædagogiske konsulenter og pædagogerne oplever også at det ikke altid er så ligetil at få et godt samarbejde med forældrene. Der kan være flere udfordringer som pædagogerne har brug for bedre kompetencer til at håndtere i det daglige. Det kan handle om at de tosprogede børns forældre har en anderledes kulturbaggrund med andre værdier og normer, at nogle har svage sociale ressourcer, er krigstraumatiserede eller andet.

Udfordringerne falder i tre hovedkategorier:

- Forskelle i kulturelle baggrunde. Forældrenes og barnets historie og erfaringer kan være helt ukendte for pædagogen og dermed svære at tage højde for eller inddrage i det pædagogiske arbejde. Daginstitutionens kultur kan også virke fremmed for de tosprogede børns forældre.

- Forskelle i værdier og normer. Man har forskellige opfattelser af hvordan børn skal opdrages, betydningen af leg og læring, religiøse traditioners betydning for børnene osv.

- Forskelle i måderne at kommunikere på. Man misforstår hinanden, fx når parterne ikke er enige om hvad der er en klar aftale, eller hvis forældrene af høflighed ikke får sagt fra over for de tilbud som pædagogen foreslår, men som de ikke er enige i.

TIP TIL KOMMUNEN

Forældres ressourcer i spil

For at skabe de bedste forudsætninger for et godt samarbejde med forældrene til de tosprogede børn kan kommunen tage initiativ til indsatser der har fokus på forældresamarbejdet. Indsatserne kan have som målsætning at øge forældrenes indsigt i daginstitutionens kultur, hverdag og arbejdsformer, fx ved at invitere dem på besøg. Desuden kan kommunen have en målsætning om at øge pædagogernes indsigt i forældrenes kulturelle baggrund og værdier. Det er også vigtigt at pædagogerne og forældrene taler om hvilke forventninger de har til hinanden.

Dialogen med forældrene skal også tage afsæt i at de selv kan være aktive med at stimulere deres børns sproglige udvikling i dagligdagen i hjemmet. I det hele taget skal forældrenes ressourcer i spil. Måske kan forældrenetværk eller ressourcestærke kontaktforældre være løftestang for et godt samarbejde.

Information til forældrene
Information til de tosprogede børns forældre om den sprogstimulering barnet bliver tilbudt, er en meget vigtig ingrediens i sprogstimuleringsindsatsen. Det er lovpligtigt at kommunalbestyrelsen orienterer forældrene om sprogstimuleringen.

Evalueringen viser imidlertid at forældrene langtfra altid oplever at de er velinformerede om hvilket forløb eller tilbud deres barn får. Forældre fortæller i evalueringen at de fx ikke er klar over at sprogstimuleringen skyldes at netop deres barn har et særligt behov. Selvom de måske kender lidt til de aktiviteter pædagogen laver sammen med barnet, ved de generelt ikke hvorfor forløbet er skruet sammen som det er, at der er tale om et særligt tilbud, og hvad de selv kan gøre for at arbejde videre med det derhjemme.

Et andet perspektiv er at der i dag er flere kommuner der udelukkende informerer forældrene på dansk end der var i 2002.

Direkte kommunikationsformer de bedste
Det er de direkte former for kommunikation som fagfolk oplever som de mest effektive når forældrene skal inddrages. At tage på hjemmebesøg hos forældrene, holde åbent hus-arrangementer og bruge tolke for at få alle nuancer med i samtalen, er alle eksempler på hvad der opleves som virkningsfuldt – mens skriftlig information opleves som mindre effektiv. Fx mener omkring 60 % af konsulenterne at de mundtlige former virker, mens omkring 45 % mener at de skriftlige former har effekt.

TIP TIL KOMMUNEN

I dialog med forældre
For at skabe en så virkningsfuld og nuanceret kommunikation som muligt kan kommunen lægge en strategi for hvilket miks af informations- og kommunikationskanaler den vil anvende for at få forældregruppen i tale. Da det især er det mundtlige og direkte møde der opleves som effektivt, skal man overveje om forældrene forstår det skriftlige informationsmateriale, og om det skal følges op af andre kommunikationsformer. Måske skal man i mindre grad tænke i information *til* forældrene, men i dialog *med* forældrene.

"Dialogen med forældrene er alfa og omega for at skabe generelle gode rammer om de tosprogede børn og familier."
Pædagogisk konsulent

Personalets faglige kvalifikationer

At det pædagogiske personale er fagligt klædt på til at håndtere sprogstimuleringstilbuddene, er en anden central faktor som kommunen også skal tage højde for i indsatsen for at give de tosprogede børn en mulighed for at komme sprogligt godt fra start.

I det foregående tema om forældresamarbejdet blev der peget på at nogle af udfordringerne for at skabe et godt samarbejde med forældrene er at det pædagogiske personale mangler kulturfaglig viden, hvilket er med til at skabe barrierer i kommunikationen med forældrene til de tosprogede børn.

Efteruddannelse ønskes

De pædagogiske konsulenter fremhæver at personalet både skal være uddannet inden for sprogfaglige områder som sprogtilegnelse og sprogstimuleringsmetoder, men lige så vigtigt er det at de er uddannet i interkulturel kommunikation og kulturforståelse. Samtidig mener 22 % af konsulenterne at manglende faglige kvalifikationer i høj eller meget høj grad er en barriere for sprogstimuleringsindsatsen i fremtiden.

Selv om et veluddannet personalet vurderes at være vigtigt for en god sprogstimulering, viser evalueringen at hver fjerde kommune ikke har pædagogisk personale der har mere end seks dages efteruddannelse i andetsprogspædagogik. Ca. halvdelen af kommunerne bruger også pædagoger som slet ikke har relevant efteruddannelse, til at gennemføre sprogstimulering. Kommuner med få børn i § 4a anvender pædagoger med mindre efteruddannelse end kommuner med mange tosprogede børn.

"Det er meget vigtigt at der kommer viden ind i institutionerne om tosprogede børns sproglige udvikling så man ikke forveksler tosprogede børn med børn med specialpædagogiske behov. At kunne skelne kræver indsigt og viden."

Pædagogisk konsulent

TIP TIL KOMMUNEN

Uddannelse og faglige netværk

Der er flere veje til at give det pædagogiske personale faglige kompetencer til at håndtere de sprogstimulerende tilbud.

Den oplagte mulighed er at give pædagogerne formel efteruddannelse, fx i sprogfaglige metoder og interkulturel forståelse. De større kommuner kan desuden udnytte deres faglige ressourcer på en hensigtsmæssig måde ved at lade de pædagogiske konsulenter undervise pædagoger i metoder til sprogstimulering.

De mindre kommuner, som ikke har de samme faglige ressourcer, kan samarbejde med andre kommuner om en fælles indsats for uddannelse af pædagoger.

Ud over konkret uddannelse kan kommunerne også tænke i at skabe fora for erfaringsudveksling internt i kommunen. Det kan være via netværk mellem daginstitutionerne der kan dele erfaringer og viden med hinanden, eller via faglige netværk blandt sprogpædagoger – her kan der også tænkes ud af kommunen.

Bag dette hæfte

Hæftet her bygger på en evaluering som Danmarks Evalueringsinstitut har gennemført for Integrationsministeriet, Undervisningsministeriet og Velfærdsministeriet af sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn efter folkeskolelovens § 4a.

Evalueringen bygger på forskellige dokumentationskilder: to spørgeskemaundersøgelser blandt henholdsvis pædagogiske konsulenter og chefer i kommunerne og casestudier i seks kommuner. I de seks kommuner er der gennemført enkelt- og fokusgruppeinterview med den øverste chef, den pædagogiske konsulent, pædagogen eller sprogpædagogen, børnehaveklasseledere og forældre til de tosprogede småbørn.

Evalueringen følger op på en lignende evaluering som PLS RAMBØLL gennemførte i 2002.

Du kan downloade evalueringsrapporten i sin helhed fra EVA's hjemmeside, www.eva.dk.

Tekst
Anne Breinhold Olsen

Design
BGRAPHIC

Fotos
Stillleben
Helene Brochmann

Tryk
DeFacto A/S

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 35 55 01 01
F 35 55 10 11

E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) evaluerer og udvikler undervisning og uddannelse samt dagtilbud for børn. EVA er desuden nationalt videnscenter for evaluering. Instituttet gennemfører både egne projekter og rekvirerede opgaver.

Læs mere om EVA på www.eva.dk, hvor du også kan downloade alle EVA's udgivelser. Trykte eksemplarer kan bestilles gennem din lokale boghandel.